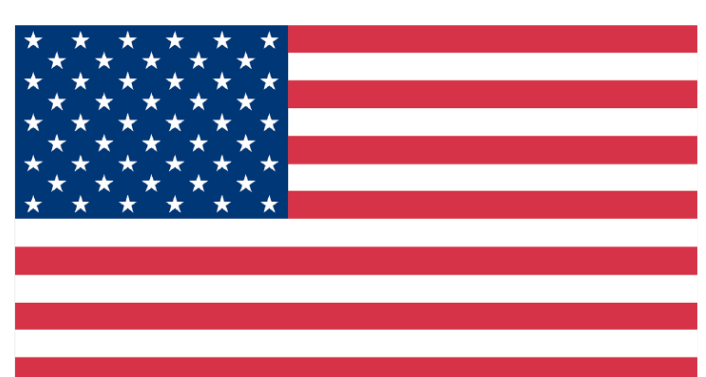

Актуальні проблеми у сфері реалізації державної підтримки ветеранів та ветеранок: досвід ГО «Юридична сотня»

Жовтень 2025

ЗМІСТ

Список скорочень.....	3
Вступ.....	4
Проблема 1: Партнерки, що проживають з військовослужбовцем однією сім'єю без реєстрації шлюбу, можуть отримати частку одноразової грошової допомоги (далі - ОГД) у разі його смерті, однак не можуть отримувати частку грошового забезпечення військовослужбовця у разі зникнення безвісти.....	7
Проблема 2: Повнолітні діти не можуть отримати частку грошового забезпечення зниклого безвісти чи полоненого через суперечність у нормі в розрізі застосування визначення “повнолітнім дітям,законним представником яких є військовослужбовець”.....	9
Проблема 3: Зміна правового статусу або його набуття. Прогалини нормативного регулювання зміни статусу з безвісти зниклого на полоненого/доведення факту загибелі Захисника чи Захисниці.....	11
Проблема 4: Розрахунок пенсії ветерану/нці за період перебування особи поза штатом під час військової служби.....	12
Проблема 5: Відсутність електронної взаємодії.....	14
Проблема 6: Тривалий збір документів для оформлення пенсії, бюрократична складність процесу.....	15
Проблема 7: Обмеження розміру пенсії.....	16
Проблема 8: Тривалий розгляд документів для виплати одноразової грошової допомоги ветеранам з інвалідністю та членам сімей загиблих Захисників і Захисниць.....	17
Проблема 9: Заморожені частки ОГД та механізм перерозподілу після спливу трирічного періоду звернення.....	19
Проблема 10: ОГД у разі встановлення інвалідності ветеранам. Дискреція повноважень комісій.....	20
Проблема 11: Труднощі проходження ЕКОПФО для ветеранів.....	21

Список скорочень

АТО - Антитерористична операція

ВЛК - військово-лікарська комісія

ГО - громадська організація

ЗУ - Закон України

КМУ - Кабінет Міністрів України

Мінветеранів - Міністерство у справах ветеранів України

Міноборони, МОУ - Міністерство оборони України

НПА - нормативно-правовий акт

ОГД - одноразова грошова допомога

ООС - Операція об'єднаних Сил

ПФУ - Пенсійний фонд України

ТЦК та СП - територіальний центр комплектування та соціальної підтримки

Цей аналітичний звіт став можливим завдяки Програмі реабілітації та реінтеграції ветеранів, яку реалізує IREX за підтримки Державного департаменту США. Зміст є виключною відповідальністю IREX та ГО «Юридична сотня» і не обов'язково відображає погляди Державного департаменту США.

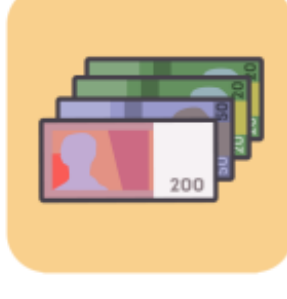
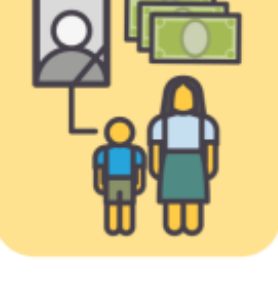
Вступ

Телефонна “Гаряча лінія” для ветеранів, військовослужбовців, їхніх родин, членів сімей загиблих Захисників і Захисниць, членів сімей померлих ветеранів у громадській організації “Всеукраїнська правозахисна організація “Юридична сотня” працює з 2015 року. Експерти та експертки, які надають правові консультації та роз’яснення у сфері захисту прав ветеранів та військових, розуміють динаміку проблем, вирішення яких найбільше цікавить людей, що потребують правової допомоги.

Проблеми, які є найбільш актуальними наразі, змінюються з огляду на зміни у характері триваючої російсько-української війни, а також у зв’язку зі змінами законодавства, змінами умов військової служби чи порядком набуття ветеранського статусу. Звичайно, кожне звернення про допомогу має свої індивідуальні особливості, та все ж можна сказати, що найбільш актуальні зараз питання для ветеранів і ветеранок, що потребують правової допомоги, відрізняються від тих, що були найактуальнішими на початку повномасштабного російського вторгнення, а тим більше відрізняються від періодів Антитерористичної операції чи Операції об’єднаних сил, які були попередніми етапами відсічі російській агресії.

У цьому звіті відображено знеособлені проблемні питання, з якими на гарячу лінію ГО “Юридична сотня” зверталися особи, що мають ветеранський статус у період з серпня 2025 року.

Статистично, найбільш цікавили ветеранів та ветеранок такі питання:

	Зниклі безвісти: грошове забезпечення членам сімей	459		Мобілізація: відстрочка	351
	Пенсійне право	292		Фінанси: ОГД сім'ям загиблих	291
	Інше	217		Зниклі безвісти: процедура подання заяв	156
	Фінанси: грошове забезпечення/виплати	132		Статус: Член сім'ї зниклих безвісти	113
	Зниклі безвісти: контакти для пошуку	106		Фінанси: ОГД при інвалідності	95
	ТЦК СП: інші питання	89		Статус: УБД	79
	Пенсія: по втраті годувальника	78		Полонені: виплати	78
	Квартиний облік: ветерани	72			

Звичайно, кожна категорія може бути деталізована, та включає в себе кілька проблем, з якими найчастіше стикаються ті, хто потребує правової допомоги у питаннях виконання тих державних пільг/програм чи гарантій, які вже передбачені у законодавстві.

Саме відповідям на такі питання, з огляду на чинну нормативно-правову базу і присвячено цей звіт. Він буде корисним як для юристів, фахівців із супроводу, адвокатів, які допомагають ветеранам, ветеранкам та їх родинам відновити порушені права, так і безпосередньо для ветеранів, їхніх сімей, а також представників органів влади в частині рекомендацій, що стосуються системних нормативних змін.

Обмеження звіту. Оскільки експерти та експертки ГО отримують значну кількість дзвінків щоденно, для цього звіту були виокремлені найбільш складні питання з числа тих категорій дзвінків, з якими найчастіше звертаються ветерани та їх родини. Часто особи потребують додаткового інформування щодо чинних прав та гарантій, які не виконуються на місцях, або потребують правової допомоги щодо питань, які належним чином врегульовані на законодавчому чи підзаконному рівні.

Однак досить часто правнича допомога ветерану чи ветеранці не може вирішити проблему системно, оскільки тематичні нормативно-правові акти потребують подальшого удосконалення, несформована стала судова практика тощо. Саме таким випадкам і присвячено цей документ.

Проблема 1: Партнерки, що проживають з військовослужбовцем однією сім'єю без реєстрації шлюбу, можуть отримати частку одноразової грошової допомоги (далі - ОГД) у разі його смерті, однак не можуть отримувати частку грошового забезпечення військовослужбовця у разі зникнення безвісти.

Важливо наголосити, що члени сімей військових, які під час виконання своїх завдань зникли безвісти, відповідно до статті 10 Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"¹ **мають право на статус сімей загиблих (померлих) ветеранів війни**, і можуть користуватися усіма гарантіями, що передбачила держава для сімей померлих ветеранів. Також, незалежно від оформлення цього статусу, родина має право на частку грошового забезпечення особи, що потрапила в полон або зникла безвісти.

Наразі чинне законодавство передбачає, що в разі відсутності особистого розпорядження, грошове забезпечення виплачується дружині (чоловіку), законним представникам малолітніх (неповнолітніх) дітей, дітям із числа осіб з інвалідністю з дитинства (незалежно від віку) або їхнім законним представникам та батькам військовослужбовців (крім тих із зазначених осіб, які одержують від військовослужбовця аліменти, а також батьків, позбавлених батьківських прав, за умови, що ці права не були поновлені). Це передбачено п. 6 ст. 9 ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»².

¹ Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

² Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

Тобто в ч. 6 ст. 9 Закону «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» серед кола осіб, які мають право на виплати грошового забезпечення, не вказано партнерок зниклих чи полонених військовослужбовців, які проживали з ними в фактичному шлюбі.

А ст. 16-1 цього ж закону, передбачає право на виплату одноразової грошової допомоги внаслідок загибелі чи смерті військовослужбовця жінці, з якою загибла (померла) особа проживали однією сім'єю, але не перебували в шлюбі між собою, за умови, що цей факт встановлено рішенням суду, яке набрало законної сили³.

Тобто, у випадку смерті військовослужбовця як офіційні так і “цивільні” партнерки мають рівні права на виплати та пільги, передбачені законодавством, а у випадку зникнення безвісти право на виплати не надається партнерці у фактичних шлюбних відносинах, навіть при пред'явленні нею судового рішення про встановлення факту спільного проживання однією сім'єю. Такі особи, навіть за наявності рішення суду про спільне проживання сім'єю, не можуть оформити ветеранський статус члена сім'ї померлого ветерана на час зникнення особи безвісти.

Проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу є спеціальною підставою для виникнення в них деяких прав та обов'язків, зокрема права спільної сумісної власності на майно.

³ Проблема реалізації прав людини, яка проживала у фактичному шлюбі із безвісти зниклим чи полоненим військовослужбовцем. 2025. URL: https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2025/04/2025_problema-realizacziyi-prav-lyudyny-6.pdf

Проблема 2: Повнолітні діти не можуть отримати частку грошового забезпечення зниклого безвісти чи полоненого через суперечність у нормі в розрізі застосування визначення “повнолітнім дітям, законним представником яких є військовослужбовець”.

Існує проблема, щодо отримання грошового забезпечення повнолітніми дітьми зниклого безвісти військовослужбовця (які до створення своєї сім'ї мають право на захист держави як члени сімей померлих ветеранів).

А саме, п. 6 ст. 9 ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»² передбачено “у разі відсутності особистого розпорядження на випадок полону та осіб, зазначених в абзаці четвертому цього пункту, грошове забезпечення виплачується повнолітнім дітям, рідним братам (сестрам), законним представником яких є військовослужбовець. Таким особам рівними частками виплачується частина грошового забезпечення, що в загальній сумі не перевищує 20 відсотків грошового забезпечення, визначеного після здійснення встановлених законом відрахувань”. Однак, статтею 242 Цивільного кодексу України⁴ встановлено, що батьки (усиновлювачі) є законними представниками малолітніх та неповнолітніх дітей. Повноваження батьків, як законних представників припиняються з настанням повноліття дитини.

Рекомендації

Щодо першої проблеми, є необхідність рекомендувати державним органам забезпечити реалізацію прав партнерок зниклих безвісти військовослужбовців, з якими вони були у фактичних шлюбних відносинах і щодо яких встановлено такий факт судом, нарівні з офіційними дружинами таких осіб.

⁴ Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Для цього необхідно внести зміни до чинного законодавства, а саме до п. 6. ст. 9 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та включити до кола осіб, які претендують на виплати грошового забезпечення зниклих та полонених військовослужбовців, жінок/чоловіків, які проживали однією сім'єю, але не перебували в шлюбі із зниклим чи полоненим, за умови, що цей факт встановлено рішенням суду, яке набрало законної сили. Така конкретизація дозволить партнеркам чи партнерам зниклих безвісти усунути перешкоди в доступі до інформації, що виникають на практиці під час взаємодії із органами державної влади.

Щодо другої проблеми, тут також потрібно внести зміни до п. 6 ст. 9 ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та забезпечити право на частку грошового забезпечення зниклого безвісти чи полоненого військовослужбовця повнолітнім дітям до досягнення ними 23-х років, за умови навчання у закладах фахової передвищої або вищої освіти.

Проблема 3. Зміна правового статусу або його набуття. Прогалини нормативного регулювання зміни статусу з безвісти зниклого на полоненого/доведення факту загибелі Захисника чи Захисниці.

На практиці, на жаль, є випадки, коли особа, яка зникла безвісти, перебуває в полоні або є достовірні відомості про її загибель. Складність зміни статусу на «полонений» полягає в тому, що не завжди ворожа сторона підтверджує таких осіб як полонених, навіть за наявності фото та відеодоказів, які з'явилися на російських ресурсах. Тоді членам сімей полонених доводиться ініціювати процедуру проведення портретної експертизи, за допомогою якої можна підтвердити факт перебування військовослужбовця в полоні. Однак і це не завжди є підставою для зміни статусу з безвісти зниклого на полоненого та залежить від командування військової частини.

Тому на сьогодні є необхідність прийняття єдиного нормативно-правового акта, який би регулював процедуру зміни статусу з безвісти зниклого на полоненого (за потреби), а також вказував на конкретні документи, які б слугували підставою зміни такого статусу.

Військовослужбовці, які потрапили у полон або були визнані зниклими безвісти, мають право на отримання статусу УБД. За загальми порядком - командування частини повинно направити документи про безпосередню участь до комісії через реєстр в електронній формі. Якщо не спрацьовує автоматичний спосіб надання статусу, члени родини змушені звертатися до частини із проханням направити відповідні документи про безпосередню участь до комісії для надання особі ветеранського статусу. Проте, самотійно отримати довідку та направити її до комісії замість особи, яка зникла безвісти неможливо. У законодавстві чітко вказано, що людина має зробити це особисто.

Тобто військовослужбовці, які зникли безвісти або потрапили в полон не завжди отримують статус УБД одразу, все залежить виключно від дій тієї чи іншої військової частини. Хоча сам факт “полону” чи “зникнення” є підставою для отримання статусу.

Рекомендації: Закріпити у Постанові № 1041 “Деякі питання надання в автоматичному режимі статусу учасника бойових дій у період воєнного стану” уточнення, щодо обов’язкового внесення в Реєстр військовослужбовців, які зникли безвісти або потрапили в полон.

⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1041-2024-%D0%BF#Text>

Проблема 4. Розрахунок пенсії ветерану/нці за період перебування особи поза штатом під час військової служби.

Перебування військовослужбовця на лікуванні після поранень, травм, або внаслідок захворювань, є підставою для виведення такого військовослужбовця у розпорядження командира військової частини. В період перебування у розпорядженні виплата грошового забезпечення змінюється: виплачується повне грошове забезпечення лише за перші 2 місяці, а у подальшому - лише оклад за військовим званням. В той же час, такі військовослужбовці можуть лікуватися тривалий час, інколи навіть більше, ніж 12 місяців. Проте **при звільненні такої особи з військової служби**, у довідці про додаткові види грошового забезпечення для розрахунку розміру пенсії вказуються ті суми, які фактично виплачувалися за ці періоди. Тобто, за ті місяці, коли військовий перебував поза штатом, у нього оклад за посадою, премії та інші надбавки не нараховуються, а отже - у довідці зазначаються нулі.

Для розрахунку розміру пенсії, яка призначається відповідно до ЗУ “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”⁶ згідно п.7 Постанови КМУ від 17 липня 1992 р. №393⁷ беруться останні 24 місяці служби, визначається середня сума грошового забезпечення, а потім відсоток від грошового забезпечення (залежно від тривалості вислуги, групи інвалідності та причинного зв’язку, кількості утриманців і причини смерті). Відповідно, у випадку перебування військовослужбовця поза штатом значно знижує розмір військової пенсії ветерану, який звільнився з військової служби, і внаслідок стану здоров’я можливо й не планує продовжувати цивільну кар’єру або потребує часу для відновлення та повернення до мирного життя.

А відсутність грошового забезпечення у період перебування військовослужбовця у розпорядженні відповідного командира негативно впливає на розмір пенсії, яка призначається за нормами Закону “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”.

Рекомендації: внесення змін до Постанови КМУ від 17 липня 1992 р. № 393 “Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам, які мають право на пенсію відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”, крім військовослужбовців строкової служби і членів їх сімей та прирівняних до них осіб” **про виключення періоду перебування військовослужбовця у розпорядженні з періоду, який враховується для визначення розміру пенсії.**

⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>

⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-92-%D0%BF#Text>

Проблема 5. Відсутність електронної взаємодії.

Чинне законодавство не передбачає електронної взаємодії між уповноваженими органами, які готують подання для призначення пенсій, на які має право ветеран чи ветеранка після звільнення зі служби, та органами ПФУ. Також усі документи повинні бути подані у паперовому вигляді. Така взаємодія є необхідною для скорочення строків розгляду звернень, контролю над процесом передачі відповідних документів та прийняття рішень. Адже станом на сьогодні єдиним можливим варіантом з'ясування, на якому етапі перебуває пенсійна справа звільненого зі служби - письмове звернення до ТЦК та СП або іншого органу залежно від відомства.

Проблема: відсутність електронної взаємодії між уповноваженими органами і Пенсійним фондом, що ускладнює і затягує процедуру оформлення пенсії.

Рекомендації: створення єдиної системи електронної взаємодії між уповноваженими органами і Пенсійним фондом для швидкого обміну інформацією і спрощення та прискорення призначення пенсії.

Проблема 6. Тривалий збір документів для оформлення пенсії, бюрократична складність процесу.

Найчастіше на гарячу лінію звертаються із проблемами з отриманням документів, необхідних для призначення пенсії від військових частин, де проходив службу ветеран-пенсіонер. Від моменту звернення заявника до призначення пенсії проходять місяці, уповноважені органи роблять запити до військових частин, проте часто відповіді на такі запити не надходять. Люди змушені звертатися про допомогу до юристів та адвокатів, витребувати ці документи за адвокатським запитом відповідно до ЗУ “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”⁸, або ж звертатися зі скаргою до вищого командування чи на гарячі лінії Міноборони на бездіяльність військової частини. В той же час уповноважений орган (ТЦК та СП) не направляє подання та наявні документи до органу ПФУ, поки не збере всі довідки про додаткові види грошового забезпечення з різних військових частин, у яких проходив службу військовослужбовець. Це призводить до тривалих затримок у призначенні пенсій, а звільнені зі служби ветерани та ветеранки з інвалідністю фактично залишаються без засобів для існування, адже їм припиняють виплачувати грошове забезпечення, а пенсію ще не призначили.

Проблема: відсутність чітких строків для військових частин та уповноважених органів, що призводить до порушення прав ветеранів на своєчасне отримання пенсій.

⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

Рекомендація: встановити строки для військових частин - щодо надання документів, необхідних для призначення пенсії, для уповноважених органів - для внесення подання до відповідного управління ПФУ про призначення пенсії. При цьому, запровадження процедури електронної взаємодії як між органами Пенсійного фонду, і уповноваженими органами, а також між уповноваженими органами та військовими частинами сприятимуть прискоренню збору та обробки документів для призначення і обчислення пенсії.

Проблема 7. Обмеження розміру пенсії.

Чинним законодавством України передбачено застосування обмежувальних коефіцієнтів до розмірів пенсій, проте, такі обмеження не стосуються осіб, які брали участь в захисті України за періоди АТО, ООС та після 24.02.2022. Це не обов'язково повинні бути військові пенсії - по вислuzі років чи по інвалідності, але й звичайні трудові пенсії по страховому стажу. Але оскільки обмін даними між ПФУ та Мінветеранів не завжди працює коректно, часто обмеження застосовуються до всіх випадків, що в подальшому тягне за собою оскарження у адміністративному та судовому порядку. Це збільшує адміністративне навантаження як на систему пенсійного забезпечення, так і перевантажує судову систему.

Внаслідок тривалих строків оскарження (особливо в судовому порядку), у результаті держава втрачає час і ресурси, не маючи змоги забезпечити потреби ветерана чи ветеранки, а людина, що змушена оскаржувати протиправне застосування обмежувальних коефіцієнтів, змушена шукати додаткові джерела для забезпечення своїх потреб (а також потреб своєї родини чи утриманців), що не сприяє утвердженню поваги держави до внеску ветерана чи ветеранки.

Проблема: відсутність коректної електронної взаємодії між ПФУ і Мінветеранів, що призводить до безпідставного обмеження розмірів пенсій особам, до яких таке обмеження не має застосовуватися.

Рекомендація: налагодження електронної безперервної взаємодії між органами ПФУ та Мінветеранів, у тому числі за допомогою існуючих цифрових можливостей та механізмів (Єдиного реєстру ветеранів війни, Порталу Дія, нової платформи “ВетеранПро”⁹ (наразі працює в тестовому режимі) тощо.

Проблема 8. Тривалий розгляд документів для виплати одноразової грошової допомоги ветеранам з інвалідністю та членам сімей загиблих Захисників і Захисниць.

Значна кількість звернень від родин загиблих військовослужбовців стосується саме процесів збору документів, витребування їх з військової частини, формування необхідного пакету для оформлення ОГД у разі загибелі. В цьому випадку найтривалішим є процес затвердження висновку ВЛК, у якому зазначається причинний зв'язок загибелі, який в подальшому впливає на розмір ОГД. Також важливими є акт службового розслідування, який підтверджує, що загибель сталася не внаслідок адміністративного або кримінального правопорушення, а також експертиза, яка підтверджує, що загиблий не перебував у стані сп'яніння. Це тривалий процес, який часто для родин є непрозорим, а сторони процесу не зацікавлені у дотриманні строків розгляду чи затвердження відповідних документів.

⁹ https://veteranpro.gov.ua/?fbclid=IwY2xjawNuDxhleHRuA2FlbQlXMAbicmlkETfMR2hEN2ZITXY5NnBxOVpOAR4PKkpZ6H_jJu5l2LY7sCed4pnZxTXl7SgXeTZVqhyv_5aftlDWAXjltLYVBw_aem_zja-W-1uawAR71OZGVIgfQ

Також проблемою є значне навантаження на ВЛК - інколи строк затвердження рішення може тривати до одного року, попри те, що у п.21.25 Наказу №402 "Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України"¹⁰ встановлено, що затвердження **повинно бути здійснене у місячний строк з дня надходження документів від заявник, а загальний строк вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів.**

Проблема: відсутність чітких строків для військових частин та військово-лікарських комісій щодо передачі документів, які є підставою для виплати ОГД.

Рекомендація: встановити на нормативному рівні контроль за дотриманням строків передачі уповноваженим органам документів, які є підставою для призначення і виплати ОГД родинам загиблих; встановити контроль за дотриманням військово-лікарськими комісіями строків затвердження висновку про причинний зв'язок смерті (загибелі) військовослужбовця.

¹⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08#Text>

Проблема 9. Заморожені частки ОГД та механізм перерозподілу після спливу трирічного періоду звернення.

Склалася практика, що при зверненні до ТЦК та СП про виплату ОГД, у заявників уточнюють чи є інші родичі, які мають право на таку виплату. Якщо такі є - вимагають отримати від них заяви і подати всі разом, або ж отримати відмови. Проте законодавством не передбачена така процедура, а кожен заявник може подавати заяву окремо, незалежно один від одного, оскільки це його право, а не обов'язок. Це призводить до затримок у прийнятті рішень про призначення ОГД. Також часто про виплату ОГД звертаються ті члени сім'ї, які фактично не мають права на виплату. Наприклад, це люди, які спільно проживають без укладення шлюбу, або перебувають на утриманні, що на момент звернення не підтверджено рішенням суду.

Лише після отримання сповіщення про загибель вони звертаються до суду про встановлення таких фактів, але за ними резервується частка ОГД, навіть якщо вони юридично не претендують на неї до моменту набрання рішенням суду законної сили. Це призводить до несправедливого розподілу а також тривалого очікування тими, хто має право на виплату без додаткових процесів встановлення фактів. Також законодавством не врегульований механізм перерозподілу залишкової суми ОГД, яка була зарезервована за тими, хто мав на неї право, але не звернувся у встановлений строк. Натомість п.24 постанови КМУ від 25 грудня 2013 р. № 975¹¹ від вказує, що за наявності спору між особами, які мають право на призначення і виплату одноразової грошової допомоги, або між особами і органами, уповноваженими призначати та здійснювати виплату одноразової грошової допомоги, щодо права на призначення і виплату одноразової грошової

¹¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2013-%D0%BF#Text>

допомоги та/або її розміру орган, уповноважений здійснювати виплату одноразової грошової допомоги, призупиняє її виплату до вирішення спору в судовому порядку та набрання судовим рішенням законної сили.

Проблема: практична залежність права на отримання частки ОГД осіб, які звернулися із відповідними заявами, від дій інших осіб.

Рекомендація: внесення змін до Постанови КМУ №975, Наказу МОУ №45 (який деталізує механізм виплат)¹² та інших нормативно-правових актів, які регулюють процедуру призначення і виплати ОГД (залежно від відомчої належності загиблих Захисників і Захисниць), які б забезпечили належну реалізацію права на отримання мінімальної частки ОГД особами, які звернулися з відповідними заявами, незалежно від дій інших осіб.

¹² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0176-23#Text>

Проблема 10. ОГД у разі встановлення інвалідності ветеранам. Дискреція повноважень комісій.

Проблемою є відсутність у законодавстві про ОГД формулювання “у зв’язку із Захистом Батьківщини”, а натомість є лише “проходження військової служби” та “виконання обов’язків військової служби”. Враховуючи те, що комісії, які приймають рішення про виплату ОГД, наділені дискреційними повноваженнями, а суди не вправі зобов’язувати їх прийняти рішення про призначення ОГД, такі комісії часто відмовляють у виплаті саме з формальних підстав - немає такого формулювання у нормативно-правових актах, а отже - немає права на виплату ОГД.

Судова практика вказує, що захист Батьківщини охоплюється виконанням обов'язків військової служби, проте це не завжди є переконливим обґрунтуванням для комісії, і вони зрештою, навіть після того, як суд зобов'язує їх переглянути рішення з урахуванням цього висновку, все одно приймають рішення про відмову у призначенні ОГД.

Проблема: різні формулювання по суті одного і того ж поняття і різних нормативно-правових актах.

Рекомендація: приведення у відповідність до одного типу формулювання причинних зв'язків інвалідності в законодавстві, яке стосується статусів, прав, гарантій, виплат особам з інвалідністю.

Проблема 11. Труднощі проходження ЕКОПФО для ветеранів.

а) Надмірні черги на оцінювання

Під час формування направлення на проходження оцінювання повсякденного функціонування особи необхідно обрати відповідну профільну експертну команду. Водночас, за інформацією, отриманою під час комунікації на гарячій лінії, зафіксовано випадки, коли черги на проведення оцінювання сформовані до лютого 2026 року. Така практика суперечить вимогам Постанови КМУ №1338¹³, якою передбачено, що оцінювання повсякденного функціонування має бути проведене протягом 30 днів з дати формування направлення.

¹³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2024-%D0%BF#Text>

Проблема: Черги до 6 місяців для проходження оцінювання у певних експертних команд.

Рекомендації: Збільшити кількість профільних експертних команд для зменшення навантаження та скорочення черг.

b) Затягування розгляду скарг

У зв'язку зі значним навантаженням на Центр оцінювання повсякденного функціонування осіб, розгляд поданих скарг у деяких випадках триває понад шість місяців з дати їх отримання, що істотно перевищує розумні строки розгляду звернень.

Проблема: Довгі строки розгляду скарг Центром оцінювання повсякденного функціонування особи.

Рекомендації: Оптимізувати процедури розгляду скарг, встановивши чіткі та контрольовані терміни їх опрацювання.

c) Незастосування норм, що стосуються прав ветеранів

Відповідно до статті 7 Закону України “Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні”¹⁴, особам, які отримали поранення, контузії, каліцтва або захворювання під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації, а також під час виконання заходів, необхідних для оборони України та захисту безпеки населення, отримали ушкодження, які призвели до необоротної втрати (у тому числі ампутації) верхніх та/або нижніх кінцівок (їх частин), необоротної втрати іншого органу або повної стійкої втрати органом його функцій, що призвело до інвалідності, — група інвалідності встановлюється безстроково, тобто без зазначення строку повторного огляду (оцінювання повсякденного функціонування особи), та на ступінь вище визначених законодавством критеріїв, але не вище першої групи.

¹⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#n93>

Однак на практиці експертні команди нерідко не враховують зазначену норму, внаслідок чого особам доводиться оскаржувати відповідні рішення, що займає тривалий час і, як зазначалося раніше, може тривати кілька місяців.

Проблема: Експертні команди не завжди враховують норму статті 7 ЗУ “Про реабілітацію осіб з інвалідністю” при прийнятті рішення про встановлення групи інвалідності.

Рекомендації: Надати додаткове роз’яснення членам експертних команд щодо застосування статті 7 ЗУ “Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні”.

d) Різні формулювання причинного зв'язку

У різних військових формуваннях можуть бути встановлені відмінні формулювання причинного зв'язку між захворюваннями, пораненнями, контузіїми чи травмами. Під час проведення оцінювання та встановлення групи інвалідності або відсотка втрати працездатності ветерану чи ветеранці передбачено широкий перелік можливих причинних зв'язків, кожен із яких має різне юридичне значення.

Через таку велику кількість варіантів формулювань існує ризик (який підтверджується практикою), що експертна команда визначить причинний зв'язок некоректно або не відповідно до фактичних обставин. У подальшому це може призвести до відмови у виплаті одноразової грошової допомоги, а також ускладнень під час призначення пенсії по інвалідності, оскільки ці виплати безпосередньо залежать від правильного формулювання причинного зв'язку.

Проблема: Не синхронізовані причинні зв'язки.

Рекомендації: Уніфікувати перелік та формулювання причинних зв'язків для всіх військових формувань в єдиному НПА.

е) Непідсумовування відсотків втрати працездатності

На практиці трапляються випадки, коли відсотки втрати працездатності встановлюються окремо за різними причинними зв'язками, попри те, що їх сукупний розмір дає підстави для встановлення групи інвалідності.

Зокрема, відомі ситуації, коли у ветерана наявні кілька захворювань чи ушкоджень, кожне з яких має різну прив'язку до певного причинного зв'язку (наприклад, одне захворювання пов'язане з проходженням військової служби, інше — із захистом Батьківщини). У сукупності такі стани спричиняють істотні обмеження життєдіяльності, що відповідає критеріям для встановлення групи інвалідності.

Втім, через те, що захворювання окремо за причинними зв'язками (наприклад, 20% — у зв'язку з проходженням служби, 25% — у зв'язку із захистом Батьківщини), їх не підсумовують під час прийняття рішення, що фактично позбавляє особу права на встановлення групи інвалідності, попри наявність медичних підстав.

Проблема: Відмова у встановленні групи інвалідності через те, що відсотки втрати працездатності, встановлені за різними причинними зв'язками

Рекомендації: Законодавством передбачити порядок обов'язкового підсумовування всіх встановлених відсотків втрати працездатності, незалежно від їх причинного зв'язку, під час вирішення питання про встановлення групи інвалідності.

f) Недостатня поінформованість про права

Постанова КМУ №1338 передбачає можливість залучення представника особи та аудіо- та відеофіксацію при проходженні оцінювання повсякденного функціонування. Однак, на практиці відомо, що не всі особи поінформовані про такі права.

Проблема: Низька правова обізнаність громадян

Рекомендації: Розробити та розповсюджувати інформаційні матеріали (пам'ятки, відео) про права особи під час проходження оцінювання.

Суб'єктивізм та невмотивовані рішення комісій

Під час прийняття рішення щодо встановлення групи інвалідності або визначення відсотка втрати працездатності мали місце випадки, коли експертна комісія не надавала вмотивованого обґрунтування прийнятого рішення. Зокрема, у ряді випадків експерти не посилалися на конкретні медичні документи, не роз'яснювали, якими саме нормами законодавства та критеріями керувалися при винесенні висновку. Натомість, відомі випадки, коли особі повідомляли узагальнену відповідь на кшталт: «Ми не можемо прописати інше, але ви можете оскаржити рішення в Дніпрі» (інформація з Гарячої лінії).

Проблема: Ухвалення експертними комісіями суб'єктивних та невмотивованих рішень, які не містять посилань на конкретні медичні документи чи норми законодавства, що робить процедуру непрозорою та ускладнює оскарження.

Рекомендації: Законодавчо закріпити обов'язок експертної комісії надавати до кожного рішення детальне письмове обґрунтування, в якому чітко вказано, на підставі яких медичних даних, результатів огляду та правових норм його було прийнято.

Виконання цих рекомендацій, звісно, не вирішить усіх проблем ветеранів, але може сприяти спрощенню бюрократичних процедур, зниженню навантаження на державні органи, утвердження поваги держави до внеску ветерана чи ветеранки, та навзаєм посилення довіри таких осіб до держави.